

Kuhlmann F.: Schreiben im neuen Geiste. Neue Wege des Schreibunterrichts im Sinne der schaffenden Arbeit. München. Kellner, 7·50 M.

Kühnel J.: Neubau des Rechenunterrichts. II. B., Leipzig, 1916, Klinkhardt, VIII+253 l., 5·40 M.

Lietz H.: Deutsche Land-Erziehungs-Heime. Leipzig, Voigtländer, 52 l., 1 M.

Lindner J.: Offene Fragen im Rechenunterrichte der Volksschule. München, Oldenbourg, 36 l., —·60 M.

Offe H. Ziele und Wege der Erdkunde an höheren Schulen. Leipzig, Freytag, 1·20 M.²

Reiniger M.: Die Erziehungsschule im neuen Deutschland. Langensalza, Beltz, 51 l., 1 M.

Reiniger M.: Vaterländischer Geschichtsunterricht. Langensalza, Beltz, 29 l., —·60 M.

Renker H.: Ahasver Fritsch, ein pietistischer Pädagog vor Francke und ein Vorläufer Franckes. Paderborn, Schöningh, IX+105 l., 3·40 M.

Richter J.: Bildende Kunst und Vergeistigung der Erziehungsarbeit. Leipzig, Haase, 1·50 M.

Rommel F.: Die Not der höheren Schule. Berlin, Friedberg & Mode, 1·20 M.

Ruttmann W. J.: Erblickslehre und Pädagogik, Leipzig, Haase, 3·60 M.

Schiebuhr T.: Kriegspädagogik. Langensalza, Beltz, 54 l., 1 M.

Timmer W.: Deutsche Sozialpädagogen der Gegenwart. Paderborn, Schöningh, X+125 l., 3·80 M.

Wagner J. Ph.: Lichtbilder- und Kinovorträge im Dienste der Schule. Dresden, 1916, Globus, 15 l., —·60 M.

Gy. Á.

SZEMLE.

Múzeumaink és közkönyvtáraink.

A közművelődés céljainak kitűzése és a helyes eljárás megállapítása érdekében szükséges számba venni a rendelkezésre álló anyagi és szellemi erőforrásokat s jó volna elkészíteni az ország egyes részeinek művelődési állapotrajzát. Mindezekre nézve sok útmutató adattal szolgálnak a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsának évi jelentései. Ezek közül az utolsó 1914-ben jelent meg (XII. jelentés; Bpest, 1914, 8°, 182 l., a Tanács kiadása), jóllehet a Tanács a háború kitérése óta is működik. Erről szóló jelentését azonban csak a háború után, összefoglalóan szándékozik kiadni.

A Tanács hatáskörébe 86 tudományos és 1457 népies jellegű gyűjtemény tartozott. Ennyi működik a Tanács és az Országos Fő-

felügyelőség felügyelete alatt és anyagi támogatásával. A Tanács és a Főfelügyelőség 1913. évi költségvetésének tételei 461,500 K-t tettek; ez az összeg 37,000 K-val haladta meg az előző évben kiutalt állami javadalmat. A nem tudományos jellegű közgyűjtemények a Tanács, a tudományos közgyűjtemények pedig a Főfelügyelőség hatáskörébe tartoznak. A tudományos közgyűjtemények javadalmának felhasználása módját a Főfelügyelőség a Tanáccsal egyetértésben, a nem tudományos jellegű közgyűjteményekét pedig a Tanács a maga hatáskörében állapítja meg a v. és közokt. miniszter jóváhagyásával. A Tanács és Főfelügyelőség közös kiadványa a Múzeumi és Könyvtári Értesítő, ennek hivatalos rovata igazán hű krónikája a hazai múzeumi és könyvtáriügy fejlődésének. A Tanács elnöke Wlassics Gyula báró, helyettes elnöke Fraknoi Vilmos, előadója Mihalik József; tagjainak egy részét választják, másik részét hivatalból küldik ki.

A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és az Orsz. Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó múzeumokról és népkönyvtárakról a következő átnézetet állítottuk össze. Ebben a kimutatásban hazánkban vármegyék, a külföldön pedig országok szerint mutatjuk be a magyar múzeumok és közkönyvtárak eloszlását. (L. a 199. és 200. l.)

Táblázatunk magyarázat nélkül is eleget mond. Hogy Vasaradmege beéri egyetlen magyar közkönyvtárral, még érthető; de hogy a színmagyar Szabolcs egyetlen nyilvános közgyűjteményével Modrus-Fiume vármegye 2 és Zágráb városa 3 magyar könyvtárával szemben is hátramarad, lehangelő érzést és vádló szót vált ki a magyar emberből. Torda-Aranyos, Fogaras, Szeben, Máramaros, Szilágy, Turóc, Pozsega, Beszterce-Naszód, Liptó, Ugocsa, Ung és Árva többnyire nemzetiségi lakójú vármegyék könyvtári és múzeumi mostohaságában osztoznak Csik vármegye székelyei, Csanád és Fejér vármegyék színmagyarjai. Velük egy sorban van a nyugati határon levő Moson vármegye és az erdélyi Nagyküküllő vármegye. Esztergom vármegyét, a magyar kultúra egyik bölcsőhelyét (10) is megelőzi Horvát-Szlavonország Belovár-Körös vármegyéje 11 könyvtárával. Eger 3 kis nyilvános könyvtárral és Esztergom 2 közkönyvtárral és 1 múzeummal elégszik meg. Verőce vármegye 15 könyvtárával Heves, Komárom, Győr, Pozsony és Tolna magyar vármegyéket hagyja el. Szerém vármegye 17 magyar könyvtárával mindezek előtt áll, még Szatmár és Háromszék vármegyék is mögötte maradnak.

Pedig csak *akarni* kell s *kérni* kell és lesz könyvtár. Sokat lehet tenni, ha azokban, akiken a dolog áll, egy kis buzgóság éled. Itt van a magyarságra nem nagyon kedvező Horvát-Szlavonország! Valóban érdemes dolgot művel ott a Julián-Egyesület, amikor iskolákkal s népkönyvtárakkal látja el a magyarul tanulni és olvasni akaró véreinket.

A) A magyar korona országaiban.

A könyvtárak és múzeumok száma	Vármegye	Hány helyen van könyvtár v. múzeum?	A könyvtár és múzeumok száma			Jegyzet
			köz-könyvtár	tud. gyűjtemény	összesen	
—	Lika-Krabava (Horv.-Szlav. orsz.)	—	—	—	—	
1	Varasd (Horv.-Szlav. orsz.)	1	1	—	1	
1	Szabolcs	1	—	1	1	Nyiregyháza
2	Modrus-Fiume (Horv.-Szl. orsz.)	2	2	—	2	
3	Zágráb (Horv.-Szlav. orsz.)	1	3	—	3	Zágráb
3	Torda-Aranyos	3	3	—	3	
4	Fogaras	3	4	—	4	
5	Szeben	2	5	—	5	
6	Csik	5	6	—	6	
6	Máramaros	5	4	2	6	
6	Szilágy	5	6	—	6	
6	Túróc	4	5	1	6	
7	Pozsega (Horv.-Szlav. orsz.)	7	7	—	7	
7	Besztercze-Naszód	5	7	—	7	
7	Liptó	7	7	—	7	
7	Ugocsa	5	7	—	7	
8	Ung	8	8	—	8	
8	Zemplén	7	7	1	8	
9	Arva	7	8	1	9	Makón van valamennyi
9	Csanád	1	9	—	9	
9	Fejér	6	8	1	9	
9	Moson	6	8	1	9	
9	Nagyküküllő	8	9	—	9	
9	Fiume	1	9	—	9	
10	Brassó	4	10	—	10	Brassó 7
10	Esztergom	8	9	1	10	Esztergom 3
11	Belovár-Kőrös (Horv.-Szl. orsz.)	11	11	—	11	
11	Gömör-Kishont	8	9	2	11	
12	Heves	8	11	1	12	Eger 3
12	Komárom	8	10	2	12	
13	Győr	8	12	1	13	
13	Pozsony	5	9	4	13	Pozsony 8
13	Tolna	11	12	1	13	
14	Trencsén	9	13	1	14	
15	Verőcze (Horv.-Szlav. orsz.)	15	15	—	15	
15	Szatmár	10	12	3	15	
15	Sopron	10	14	1	15	
16	Alsó-Fehér	10	13	3	16	
16	Háromszék	14	15	1	16	
17	Szerém (Horv.-Szlav. orsz.)	17	17	—	17	
17	Krassó-Szörény	11	17	—	17	
18	Kisküküllő	17	18	—	18	
18	Szolnok-Doboka	15	16	2	18	
19	Sáros	16	17	2	19	
19	Udvarhely	19	19	—	19	
21	Bereg	18	21	—	21	
21	Vas	19	20	1	21	

A könyvtárak és múzeumok száma	Vármegye	Hány helyen van könyvtár v. múzeum?	A könyvtár és múzeumok száma			Jegyzet
			köz-könyvtár	tud. gyűjtemény	összesen	
21	Veszprém	14	19	2	21	
22	Somogy	19	22	—	22	
22	Temes	10	18	4	22	Temesvár 10
23	Hunyad	16	21	2	23	
23	Zólyom	16	22	1	23	
24	Abaúj-Torna	19	23	1	24	Kassa 6
24	Bács-Bodrog	12	21	3	24	Szabadka 6
25	Baranya	18	24	1	25	Pécs 8
25	Hajdú	8	23	2	25	Debreczen 14
26	Torontál	18	26	—	26	
30	Szepes	21	25	5	30	
32	Zala	23	30	2	32	
33	Arad	20	32	1	33	Arad 11
33	Borsod	20	31	2	33	Miskolcz 17
35	Nógrád	31	33	2	35	
36	Bihar	24	34	2	36	Nagyvárad 12
41	Hont	38	39	2	41	Békéscsaba 11, Orosháza 9, Szarvas 8
42	Békés	9	40	2	42	Kolozsvár 21
42	Kolozs	21	40	2	42	Jászberény 16
43	Jász-Nagykun-Szolnok vm.	18	43	—	43	
49	Bars	46	48	1	49	
49	Maros-Torda	39	47	2	49	Mvásárhely 14
65	Budapest székesfőváros	1	61	4	65	
70	Pest megye Budapest nélkül	38	66	4	70	Kecskemét 10
70	Nyitra	60	69	1	70	Szeged 47, Szentes 16
91	Csongrád	10	87	4	91	Hódmezővásárhely 14
135	Pest megye Budapesttel együtt	39	127	8	135	

B) Külföldön.

1	Franciaország	1	1	—	1	Páris
1	Törökország	1	1	—	1	Konstantinápoly
1	Brazília	1	1	—	1	Jaragna
2	Németország	2	2	—	2	Hamburg, Leipzig
3	Kanada	3	3	—	3	
4	Románia	3	4	—	4	Bukarest 2
6	Osztrák császárság	6	6	—	6	
8	Bosznia	8	8	—	8	
25	Északamerikai Egyesült Államok	19	25	—	25	New-York 4

Egy-egy nagy alföldi városunk, mint pl. Szeged, Debreczen, Békéscsaba, Orosháza, Szarvas, Szentes vagy Hódmezővásárhely megmutatta, hogy a magyar gazdanép is szeret olvasni, csak a pusztákra.

és a telepekre is ki kell vinni a könyvet. Példájukat a többi nagyhatarú magyar alföldi város és nagyközség is követhetné. A vármegyék közt legelső helyen áll Pest, Csongrád és Nyitra; de a könyvtárak arányos eloszlását tekintve, közöttök is Nyitra vármegyéé az elsőség, mert 69 népkönyvtára és 1 múzeuma a vármegye 60 városában és falujában van. Hasonlóképen dícséret illeti Bars és Maros-Torda művelődési ügyeinek vezetőit és elismerés e vármegyék népét, mert e kisebb vármegyékben még több helyen találunk a Tanács gondozása alatt fejlődő könyvtárat, mint a sokkal nagyobb és gazdagabb Pest vármegyében. A városok közt első Budapest: 61 népkönyvtára és 4 tudományos jellegű gyűjteménye van a Tanács felügyelete alatt. Hasonló buzgóságot fejt ki Szeged is 47 gyűjteményével; ezeknek az ad különös becsét, hogy ez a város tanyái és telepei népének olvasnivalójára is nagy gondot fordít.

A népkönyvtárak könyvvállományáról és ezek évi forgalmáról nem adhatunk egészen pontos számot, mert sok könyvtárkezelő nem küldött be a Tanácshoz kimutatást. Vannak népkönyvtárkezelők, akik kimutatják a könyvtár állományát, de nem számolnak be a forgalmával vagy fordítva. Ez a hiányosság a könyvtár iránt való csekélyfokú érdeklődést vagy a buzgóság nélkül való kezelést sejteti. Valószínű, hogy e kettő együtt jár. A kimutatások 467,345 kötetről szólnak; ezek forgalma a háborút megelőző év folyamán 992,560 kötetet tett. Ezek a számok így a valóságos állapotnál valamivel kedvezőtlenebb képet festenek tudományos és népies jellegű gyűjteményeinkről. Ha az elmaradt számokkal megtoldjuk és kerek félmillióra becsüljük is a Tanács felügyelete alatt álló majd másfélezer népkönyvtárunk könyvvállományát, általában és részletekben tekintve is lehangoló és restelkedő érzéssel látjuk a jórészt törpekönyvtárak csekély forgalmát. Ime néhány kirívó adat: Vác város Uránia népkönyvtárának 70 kötete van. Hetenként háromszor férhetek hozzá az olvasók, akik 63 kötetet, köztük 41 szépirodalmi művet vettek ki az egész év folyamán. Eger népkönyvtárát hetenként egyszer látogathatták, állománya 305 kötet, forgalma 200 kötet, ebből 40 szépirodalmi. Ezekkel szemben *Budapest*en számos, kellő buzgósággal vezetett népkönyvtár van s azokban igazán hatalmas erővel mutatkozik a nép szeretete a könyv iránt. E könyvtárak könyvkincse is elég szerénynek mondható az olvasók tömegéhez viszonyítva, de a könyvkincs forgatásában nyilvánuló érdeklődés a legszebb reményeket kelti bennünk népünk olvasókedvének ébredése iránt. Az Erzsébet Népkönyvtárak Akadémiájának olvasóteremmel ellátott közkönyvtára 8994 kötetet számlál, az olvasott könyvek száma 24,573. A X. ker. Nép- és Iskolai Könyvtárnak mindössze 3290 kötete van és bár hetenként csak 2 napra

van nyitva és olvasóterme sincs, mégis 29,340 volt az olvasott kötetek száma. Ezt a könyvtárt évek hosszú sora óta egyetlen könyvtáros buzgalma látja el. Micsoda eredményt érhetnénk itt el, ha a könyvtárat megnagyobbíthatnók s olvasóteremmel ellátva, a hét minden napján nyitva tarthatnók. A szintén X. ker. M. Á. V. gépgyár könyvtára is a hét 2 napján áll az olvasók rendelkezésére; 1867 kötetet számláló könyvkincse mégis 13,173-as forgalmat mutat. *Csabb* község népkönyvtára 369 kötetből áll, és bár havonként csupán egyszer van nyitva, mégis 177 kötetet olvastak a községbeliek. *Erzsébetfalvának* 3 törpe könyvtára van 235+318+463 kötettel. Nem volna jobb ezeket egyesíteni és naponként nyitva tartani, mint hetenként 1—2 könyvtári órával külön-külön kezelni?

E sorok írója a háború kitörését közvetlenül megelőző években Edinburgban is tanulmányozta a népkönyvtárak szervezetét, berendezését és működését. Ez a nyugati város egészen más utat és módot követ a népkönyvtárügy fejlesztése érdekében, mint mi követünk. A város nyilvános könyvtára (Edinburgh Public Library) mindössze 7 könyvtárra oszlik, pedig könyvkincse 181,410 kötetet számlált. És az olvasók száma? Az egyes könyvtár-osztályok kimutatása erre így felel: ¹

A városi közkönyvtár osztálya	Egész évben könyvtári nap	A kötetek forgalma	Napi átlag	A kötetek száma
Reference Library — —	308	80,144	260·20	67,573
Central Lending Library	308	314,871	1,022·30	56,322
West Branch — — — —	308	99,677	323·62	13,786
Portobello Branch — — —	308	77,028	250·05	6,621
North Branch — — — —	301	101,768	338·09	14,427
East Branch — — — —	308	162,358	527·13	14,817
Morningside Branch ² —	308	100,201	325·32	7,864
Összesen — — —		936,037	435	181,410

Edinburg város közkönyvtára központjában és kevésszámú fiókjában egyesíti a város népe számára való olvasnivalókat. A csaknem állandóan nyitva tartott s tanult könyvtárvezetőkkel ellátott központi és fiókkönyvtárak gazdag és valamennyi szakot felölelő könyvkinc-

¹ *Hew Morrison*: Edinburgh Public Library: Librarian's Report, 1909. Edinburgh, 1910, a könyvtárbizottság kiadása.

² Tengeri kikötő-külvárosban.

csükkel magukhoz vonzzák a népet. Ez egyetlen skót város népe csaknem annyit olvasott, mint hazánk valamennyi népkönyvtár-látogatója! A helyesen szervezett könyvtárak az évek során aztán más eredményt is mutatnak: olvasóikban a könyv a komolyabb olvasnivalók iránt is kedvet ébreszt. E tekintetben csupán egyetlen összehasonlítást mutatunk ki. Budapest legforgalmasabb népkönyvtára a beszámoló évében a VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület könyvtára volt: a 3469 kötetből álló könyvkincs forgalma 32,354 kötet volt, amelyből 31,936 kötet, tehát csaknem az egész, a szépirodalomra esik. Csaknem ilyen vagy hasonló eredményt mutatnak egyéb könyvtáraink is. Ezzel szemben Edinburg város közkönyvtárának központi kölcsönző könyvtára (Central Lending Library) már egészen más, a tudomány hatalmát megértő nép világot tárja elénk. Ime a használt művek statisztikája: vallás 2·30%, filozófia 0·70%, szociológia 1·78%, tudomány és művészet 8·3%, költészet 1·43%, szépirodalom 59·19% (a könyvkincs 10·79%-át teszik e művek), történelem, életrajz, útleírás 6·88%, általános irodalom 6·48%, ifjúsági irodalom 12·87%. Az ifjúsági műveket rendszerint az ifjúság részére külön berendezett ifjúsági könyvtárszobákban forgatják és adják ki.

Mikor tudunk mi csak nyomába is érni a nyugati városok könyvkincsének? Mikor lesznek nekünk olyan nyilvános könyvtár-épületeink, mint ezeknek? Mikor áldoznak a mi gazdagaink viszonylagosan is annyit a nép könyveire, mint kint egy-egy ember teszi? Igaz, hogy Budapest városi közkönyvtára már minden tekintetben kilépett a többi közkönyvtár szokott színéből, de még ez a könyvtárunk sem teheti azt, amit már tenni tudna, mert még ma sincs olyan könyvtári épülete, amilyenre szüksége volna. Ugyanezt mondhatjuk az Erzsébet Népakadémia s a X. ker. Nép- és Iskolai Könyvtáregyesület könyvtáráról, de a többiről is.

Az összehasonlításból azonban nem egy olyan tanulságot vonhatunk le, amelyet közkönyvtáraink fejlődése érdekében hamar megvalósíthatnánk. A legelső és legfőbb tanulság az, hogy a fejlettebb könyvtárakkal bíró városaink ne aprózzák úgy el a könyvkincset, anyagi erőiket és a könyvtárak vezetésére való erőket, mint most teszik. Különösen sokat tehetnénk e tekintetben Budapesten és a vidéki nagy, fejlettebb városokban. Csupán a nagy határral bíró, számos teleppel és népes tanyákkal körülvett alföldi városokban okadatolt és helyénvaló a számos apró népkönyvtár s vándorkönyvtár felállításai. Ámde itt meg azt kellene szokássá tenni, hogy az eddigi egyforma könyvtárak helyett egy városi központ évenként vagy félévenként mindig felcserélje a kis könyvtárak könyvkincsét. Így az olvasókat nem lepi meg az unalom kedvetlensége és az átolvasott könyvtár

iránt érzett közöny. Emellett könnyen módon ejthetnénk a könyvek fertőtlenítésére is. Helyes dolog volna a népnek a közkönyvtár arra alkalmas helyiségében irodalmi fölolvastatást, előadást tartani. Itt felnyitnók a nép szemét, hogy mely könyveket, mely írókat olvassa. Erősen hisszük, hogyha a nép e tekintetben csak kevés, de igazán lelkéhez szóló útmutatást is nyerne, olvasni tanított szemével és lelkével aztán nemcsak jobban vágyódnék a könyv után, de biztosabb fővel és egyenesebb nézéssel járna a könyvek közt, mint eddig járni és ma jár!

Kováts Alajos.

HAZAI LAPOKBÓL.

Napredak (Zágráb) 1916. évf., 10 füzet. Az elméleti részben a következő tanulmányok jelentek meg. *J. Marić* a szekszuális nevelés problémájával foglalkozik. Szerinte az iskola ne erkölcsi prédikációkkal akarjon hatni, hanem az ifjú akarátát, szemérmét nevelje, állandó testi és szellemi elfoglaltságról gondoskodjék. Ehhez járuljon a vallásos érzés is. *D. Bátor* a nemi kérdés tárgyalását nem tekinti az iskola feladatának. *V. Dvorniković* Ribot filozófiáját ismerteti; hiányzik abból minden metafizikai kérdés megoldása s így Ribot nem filozófus, csak pszichológus. *D. Trstenjak* a modern pedagógia alap gondolatainak tartja: a jóra való szoktatást, a gyermek érdekének megóvását s egyénisége fejlesztését alkotó munkával. *L. Dvorniković* a háborút és a pedagógiát szembeállítva, azt várja, hogy a művelt század kötelességének fogja tartani — a honvédelemi szent kötelességének teljesítése után — a művelt ember jogérzésének megbecsülését is. Ennek elérése lesz az eddigi s a jövő pedagógia munkásságának legnagyobb eredménye. *M. Borojević* ismerteti W. Lay nézeteit a tevékenység iskolájának alapjairól és elveiről. *D. Basariček* a fiatalok bűncselekményeinek megakadályozásáról írt cikkében adatot közöl a kriminál-pedagógiához. *S. Basariček* kifejti az ifjúság védelmére szükséges sürgős tennivalókat, az intézetek újjászervezését; sürgeti az egyetemen pedagógiai fakultás felállítását. *J. Crnko* a tudó egészségtanát és a szabályos lélegzést tárgyalja tekintettel a nevelésre. A gyakorlati részben *D. Trstenjak* a módszer és a sablon közti különbségről tárgyal. Kifejti, hogy elmélet nélkül a módszer sablonná válik. Kisebb közleményei: a tanítás feladatáról, a módszer helyes használatáról, az oktató- és erkölcsi nevelésről, a szellemi nevelés gyakorlati céljáról, a magyarázásról és ki-kérdézésről. Továbbá egész sor apró cikket közöl az iskola gyakorlati életéből a tanítóknak szánva. Ilyenek: a könyv nélküli, szóról-szóra való tanulás, a tanítónak a tanításra való előkészülése, a tanítás szelleme, a tanító bizalmassága és még más oktató célú közlemény. *S. Tomić* ismerteti a Kräpelin-féle «Grenzmethod»-t (színérzékmérés kísérleti úton); a testi fenytés kiküszöböléséről értekezik; a történelmi térképek intenzivebb használatát ajánlja. *D. Bátor* több tanítási tervet mutat be a természet-